

Vigilau el cel!

Gabriel Genovart

Al meu poble, normalment, la gent només mirava el cel per saber si havia de ploure. Però en una ocasió, un assolellat dia de primavera de devers l'any 1953 o 1954, els habitants d'Artà, al punt del migdia, dirigiren amb certa alarma un esguard inquiet i persistent vers el blau diàfan d'un cel que aquell jorn es trobava immaculadament clar. A excepció d'una estranya únicament érem nosaltres, l'al·lotea, els qui anàvem excitats davant aquella aparició sobtada. També les persones majors la se miraven amb recel, aquella retxa blanca; i aquí i allà, sobre els terrats de les cases i a les cantonades dels carrers, es podien veure grups més o manco nombrosos de gent gran que, mirant cap amunt, feien tota classe de càbales línia blanca que, com a feta amb un regle, es destacava nítidament contra l'atzur celestial i, a una altura mai vista amb anterioritat en un objecte volador, s'anava allargant i allargant així com avançava un diminut punt lluent situat en el seu extrem. ¿Què diantres era allò tan rar?

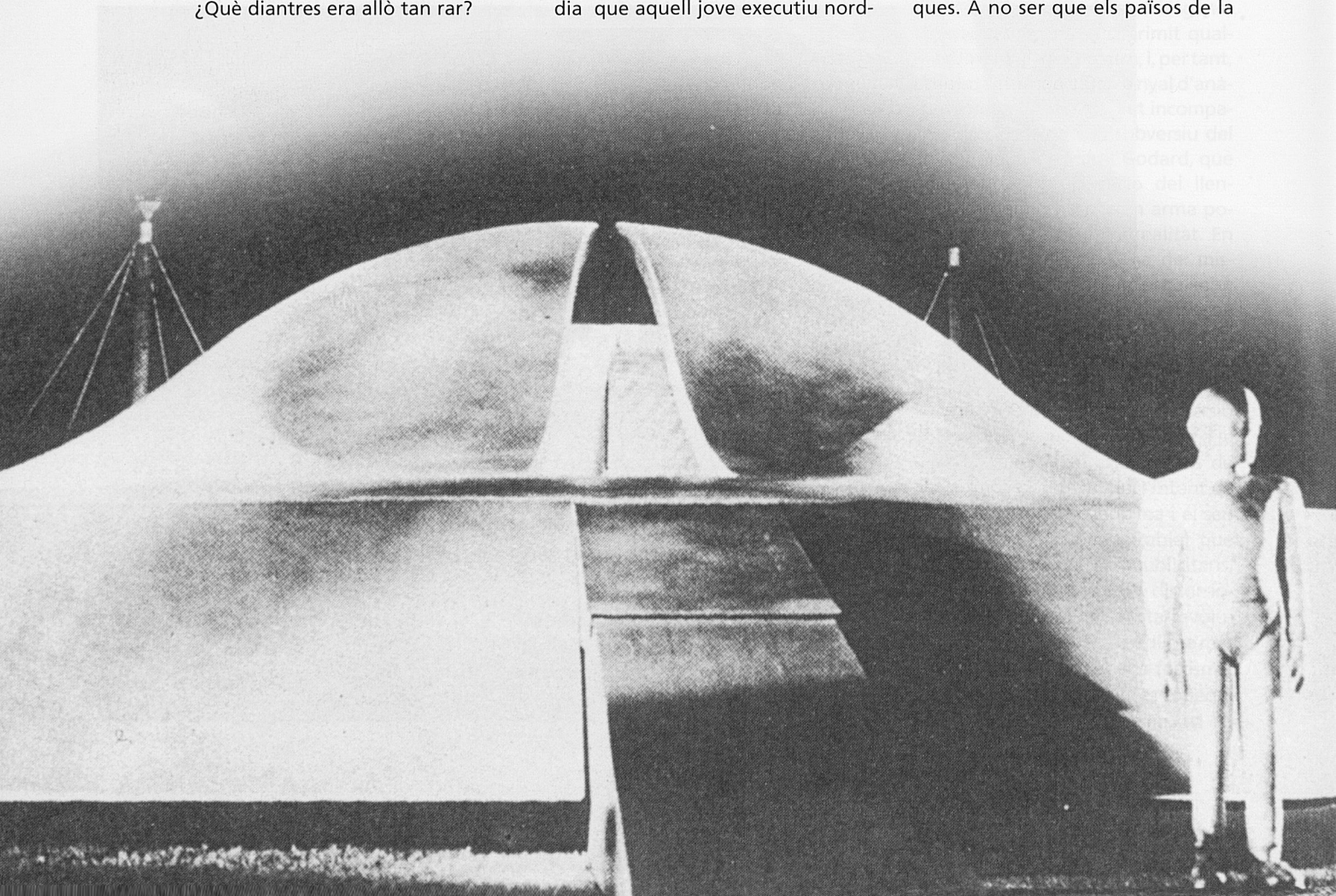
Com que, en aquest món, en totes les coses sempre hi ha una "primera vegada", també hi hagué un dia en què un avió a reacció —a "propulsió a xorro", deien també en aquell temps— va creuar per primer cop l'espai aeri del nostre poble per deixar-hi traçada la seva impol·luta estela blanca. Era l'hora en què els al·lots sortíem d'escola i aquell estrany fenomen ens va esvalotar. I no i especulacions sobre aquella cosa tan insòlita.

Els al·lots, des del primer moment, ens inclinàrem entusiasmat per la hipòtesi més engrescadora: allò *havia de ser* un "platillo volante". A la fi, amb un poc de sort, se'ns presentaria l'oportunitat de viure a la realitat una aventura semblant a les que vivíem amb algunes de les pel·lícules més apassionants d'aquella època.

Perquè també fins Mallorca havia arribat la "psicosi" mundial dels famosos plats voladors que aleshores feia córrer rius de tinta a periòdics de tot arreu: la Terra tenia *visitants*. El rebombori s'havia iniciat el dia que aquell jove executiu nord-

americà, un tal Kenneth Arnold ("una persona esportista, de ment equilibrada i digna de tota confiança", s'assegurava) va afirmar que havia vist a l'espai, mentre pilotava la seva avioneta particular, fins a nou objectes en forma de disc que volaven a una velocitat que es va calcular d'uns mil nou-cents quilòmetres per hora. L'era dels "objectes volants no identificats", els cèlebres OVNIS, acabava de començar. I, naturalment, ben aviat començaria a inspirar els guionistes de Hollywood.

Cal tenir presents les circumstàncies mundials d'aquella època. Ens trobàvem en un dels moments més àlgids de la "guerra freda" i un clima de larvada conflagració bèl·lica—que, de produir-se, seria una hecatombe atòmica—ho envaïa quasi tot. Semblava que, d'un moment a altre, les dues superpotències, els Estats Units i la Unió Soviètica, s'havien d'embarriolar en un nou conflicte d'escala mundial que, en aquesta ocasió, assoliria dimensions apocalíptiques. A no ser que els països de la

I arribaren, naturalment, fins els pobles tranquils d'aquella Mallorca plàcida i preturística que encara era l'"illa de la calma" i on tot semblava venir amb retard

Terra, es vessin obligats a deixar de banda les seves diferències per fer front a un enemic comú que, en aquest cas, seria *extraterrestre*. D'altra banda, encara era fresc el record espantós de l'explosió de les dues primeres bombes atòmiques sobre poblacions civils. La primera, el 6 d'agost de 1945 (el dia de Sant Salvador, la festa patronal del meu poble), sobre la ciutat d'Hiroshima; i, dos dies després, sobre la de Nagasaki. A partir d'aquell horror incommensurable, l'ombra paorosa del sinistre bolet atòmic es va projectar amenaçadorament sobre el món sencer; i, de qualque manera, va contribuir a enfosquir també la nostra infantesa de postguerra.

Complicava més les coses la hipòtesi alternativa a la de l'origen extraterrestre dels discs voladors. Podia tractar-se —n'hi havia que deien— d'una nova "arma secreta", altament sofisticada, de l'exèrcit rus. I aquesta histèria del "perill roig" va assolir tal dimensió que als Estats Units, epicentre del globus terraquídes del final de la segona guerra mundial, les coses arribaren a l'extrem que revela una anècdota tan certa com il·lustrativa: el Secretari d'Estat per a la Defensa, James Forrestal, es va obsessionar fins a tal punt amb el temor d'una invasió soviètica —temor que ell mateix havia contribuït a fomentar— que, un dia, convençut que "l'armada roja" atacava els USA amb aquells plats volants, es va llançar per la finestra del seu despatx.

Així les coses, el clima de guerra freda, l'amenaça extraterrestre (que sembla que venia, sobretot, del planeta Mart), el "perill comunista" (magnificat especialment a l'Espanya de Franco) i el terror a la bomba atòmica es propagaren, en un *totum revolutum*, com un regueró de pólvora per tot el món occidental. I arribaren, naturalment, fins els pobles tranquils d'aquella Mallorca plàcida i preturística que encara era l'"illa de la calma" i on tot semblava venir amb retard. Com que aquí vivíem sota una dictadura ferriament anticomunista, els nostres educadors te-

El dia que arribaren a les aules escolars les primeres remeses d'aquella humiliant ajuda alimentària americana en forma de llet en pols, formatge en caixes i grans paquets de mantequilla —¿per què necessitàvem tots aquells lactis enllaunats si quasi cada matí berenàvem de cafè fet de l'hora, llet fresca de vaca i pa amb sobrassada?—...

nien perfectament clar amb quin bàndol estàvem alineats. Amb el dels nord-americans, com és bo de veure. El dia que arribaren a les aules escolars les primeres remeses d'aquella humiliant ajuda alimentària americana en forma de llet en pols, formatge en caixes i grans paquets de mantequilla —¿per què necessitàvem tots aquells lactis enllaunats si quasi cada matí berenàvem de cafè fet de l'hora, llet fresca de vaca i pa amb sobrassada?—, el mestre de l'escola parroquial ens digué, en castellà, que tot allò obeeïa a que els americans volien que el dia de demà fóssim "unos soldados fuertes y sanos" per fer front, com aliats seus, als enemics comuns. Que se suposava que eren els russos, tot i que nosaltres, pel nostre compte, hi afegíem també els marcians.

Aquell dia de la retxa blanca no va ser precisament dels russos de qui sospitàrem. Inlluïts sense cap dubte per pel·lícules de visió recent, en qui immediatament vàrem pen-

sar fou en invasors que venien de Mart o d'algun altre planeta remot. Jo crec que aleshores ens trobàvem encara sota l'impacte emocional d'*Ultimátum a la Tierra*, una pel·lícula de Robert Wise de 1951, projectada no feia molt al Teatre Principal, que havia constituït un gran èxit entre el públic de totes les edats i ens havia impressionat especialment als espectadors infantils. No podria assegurar si aleshores ja havíem vist també *El enigma de otro mundo* (un film de Christian Nyby i Howard Hawks, del mateix any 1951) o estava simplement anunciada a l'Oasis Cinema i ja començàvem a parlar-ne amb expectació. El que sí amb certesa és que, particularment aquestes dues pel·lícules, juntament amb *La guerra de los mundos* (Byron Haskin, 1953), constitueixen una trilogia fílmica que va marcar en especial la nostra educació sentimental de nins de postguerra. Sobretot *Ultimátum a la Tierra*. Perquè ¿qui és capaç d'oblidar el pacifista extra-

terrestre Klaatu, magníficament interpretat per Michael Rennie, l'aterridora imatge del robot Gort i l'esglaiador cara a cara entre la bella Patricia Neal i la bèstia robòtica davant la nau de l'espai? O les tres paraules-clau que, com un conjur, havien de servir per paraitzar el poder de devastació sense límits de l'androide més espaiador de la història del setè art: *Klaatu, Barada, Nikto* (¿us en recordau?).

El millor de tota aquella barreja de deliris col·lectius, obsessions, fantasies i perills reals que comportaven la guerra freda mundial i la postguerra espanyola foren les pel·lícules que tot això plegat va alimentar: fonamentalment, les pel·lícules

Ultimátum a la Tierra, com a primer gran clàssic de la ciència-ficció nord-americana de la guerra freda, havia inaugurat brillantment aquell lustre excepcional del cine fantàstic

dor comú de totes aquestes obres, més enllà les referències a enemics procedents de l'espai exterior o a la carrera armamentística de potències rivals, era el terror que sentia una espècie humana que havia cobrat consciència de les pulsions destructives que portava dintre. La humanitat sencera, efectivament, es trobava en perill. I aquest perill era el d'una probable extinció.

Ultimátum a la Tierra, com a primer gran clàssic de la ciència-ficció nord-americana de la guerra freda, havia inaugurat brillantment aquell lustre excepcional del cine fantàstic. Amb una estètica pròpia

de ciència-ficció (sens oblidar aquelles altres que en el meu poble qualificaven d'espionatge i s'identificaven com un gènere en si mateix). La nostra generació no havia tingut massa sort amb les pel·lícules de terror. Una de les millors èpoques d'aquest gènere —la que va de començaments dels anys trenta a principis dels quaranta (i que abasta tota la saga dels Kings Kongs, Dràcules, Frankenstein, doctors Jekylls, mòmies egípcies, homes llop i altres espècimens)— se'ns va escapar perquè, òbviament, no havíem nascut a temps. Les úniques pel·lícules de terror de gran ressò popular que recordo de la meua infància són *Los crímenes del museo de cera* (André de Toth, 1953) i *El fantasma de la calle Morgue* (Roy del Ruth, 1954), tot i que s'ha de consignar també que en molts de casos, i ja dins l'adolescència, recuperàrem els grans monstres clàssics dels terrors cinematogràfics gràcies als magnífics remakes britànics de la Hammer Films a partir de la segona meitat dels anys cinquanta. Però, si no havíem tingut sort amb el gènere terrorífic, sí en tinguérem en canvi amb el gènere de la ciència-ficció, perquè es pot dir que enganxàrem possible-

ment el millor lustre de la història del cinema en aquest tipus de pel·lícules.

Aquelles produccions de ciència-ficció eren el reflex fidel d'un estat d'ànim general: els fantasmes col·lectius d'una època determinada perfectament reflectits en aquest "mirall de fantasmes" que sempre, segons la inspirada definició de Roman Gubern, ha estat la pantalla del cinematògraf. A més de la trilogia més amunt esmentada, cal destacar d'aquest període altres pel·lícules tan representatives del gènere i d'aquell precís moment històric com foren *Cohete K-1* (Kurt Neumann, 1951), *El monstruo de tiempos remotos* (Eugene Lourie, 1953), *Japón bajo el terror del monstruo* (Inoshiro Honda, 1954), *La humanidad en peligro* (Gordon Douglas, 1954) i tres realitzacions de l'any 1956: *La invasión de los drones de cuerpos* de Don Siegel, *Planeta prohibido* de Fred McLeod Wilcox i *El experimento del Dr. Quatermass* de Val Guest. El denomina-

del cinema negre més característic del look peculiar de la Twentieth Century Fox —clarsobscurs accentuats en la il·luminació dels rostres dels intèrprets, atmosferes urbanes i nocturnals amb llums de faroles lluintejant a la superfície de carrers banyats per l'aigua de la pluja i la densa sensació d'onirisme que a molts de moments es desprendia d'unes imatges tractades amb un toc expressionista (magníficament recollit a Espanya en els genials cartells de Soligó)—, el director Robert Wise va portar a terme una realització excepcional que molts d'analistes, tant en el cas d'aquesta pel·lícula com en altres de ciència-ficció del mateix temps, han interpretat en clau de "lectura política": es tractaria, per part de la

indústria cinematogràfica nord-americana, d'una instrumentalització del temor a una remota amenaça extraterrestre per advertir, subliminalment, del perill molt més pròxim d'una invasió soviètica. Fos així com fos, el cert i segur és que aquestes claus interpretatives romanien molt enfora de la nostra mentalitat d'infants de nou o deu anys, aquell dia que afinàrem en el cel d'Artà la ratlla blanca i ens recordàrem immediatament d'*Ultimátum a la Terra*. I el que també és cert és que aquelles pel·lícules, amb totes les virtualitats educatives que la pedagogia reconeix a la ciència-ficció (tant com a gènere literari com cinematogràfic), contribuïren a nodrir la nostra ment de conceptes i a estimular la nostra imaginació. I de quina manera!

Imaginació desbordada fou el que hi posàrem nosaltres a aquella situació, a base de mesclar la irrupció de l'*estrany* en un poble on "mai no passava res" amb una fantasia lúdica derivada de les ficcions cinematogràfiques. Jo formava part aleshores d'una quadrilla infantil de cinèfils precoços que crec que més d'una vegada confoníem la realitat ambel cinema (i viceversa). Dels meus millors amics, n'hi havia un que era fill del propietari del cine *Oasis* i un altre que ho era de l'operador de cabina del mateix local, circumstància que, com es pot presumir, contribuïa a incrementar la cinefilia del grup. Així que, aquell matí, mediatitzats per les nostres fantasies pel·liculeres,

començàrem a fer cavil·lacions sobre on aterraria aquella *nau sideral* en cas de decidir-se a fer-ho, com esperàvem, en el nostre poble. ¿A la Plaça Nova? ¿En el camp esportiu de Sa Clota? ¿Davant els pins del tren? ¿En el camp de futbol d'Es Cos...? Finalment decidírem —no record molt bé per quines raons— que el lloc més probable era el del camp d'Es Cos i pensàrem que era allà on ens havíem d'encaminar a la tarda per esperar el nostre particular "encontre en la tercera fase" amb els marcians. Però totes aquelles il·lusions a penes varen durar poc més d'una hora.

Quan tothom mirava cap al cel, va passar un escriptor de "La Caixa de Pensions", que estava subscript a *La Vanguardia Española*, i va dir que allò no era més que un avió nou, més modern que els altres, perquè funcionava "a reacció" i podia volar més amunt. A continuació, va explicar també, més o manco científicament, acomodant-se a la capacitat de l'auditori, el per què d'aquella retxa blanca i, tot seguit, va teoritzar sobre els avions d'hèlice i els de "propulsió a xorro" (la primera vegada que la sentírem, aquella expressió). Que per qualsevol cosa ell les havia llegit a *La Vanguardia*, totes aquestes coses; i n'havia vist fotos i tot, d'aquelles retxes. No record molt bé com foren les seves explicacions, però ens va deixar fets pols.

Aquella tarda va ser un capvespre d'escola tan avorrit com qualsevol altre. El puntet brillant s'havia perdut a la llunyania del blau in-

finít i, mentre es feia enfora, la rec-ta estela blanca va començar a dissipar-se en borrallons flonjos que, poca poc, s'anaven desfent, així com l'escriptor de "La Caixa" impartia la seva dissertació docta enmig del carrer. La ratlla blanca s'esvai com es fon un somni quan et desperts. La pel·lícula s'havia acabat abans de començar. Decididament, si volíem emocions fortes havíem de tornar al cinema.

Aviat, aquells avions nous que traçaven línies blanques foren una presència tan habitual en els nostres cels que ja ningú no en feia ni cas. Però almenys aquell dia de primavera havíem fet vàlida l'admonició final d'*El enigma de otro mundo*, quan el periodista d'aquella expedició desplaçada al Pol Nord per afrontar el misteri de l'estrany aterratge d'un objecte desconegut, en donar compte al món de la primera victòria de la raça humana sobre una nau alienígena, llançava un missatge inquietant que molts interpretaren com una advertència encoberta del perill soviètic dirigida al públic dels cinematògrafs: "Tots aquells que m'escoltau en aquest moment —deia el periodista a través de la ràdio— digau a tothom, digau-li al món sencer onsevulla us trobeu: *Vigilau el cel. No us descuideu. Vigilau. Seguiu vigilat el cel!*".

Vigilau el cel... Sempre ha estat un bon lloc, el cel, per projectar-hi totes les fantasies —i temors— de l'ànima humana. ■